

FRÁSÖGN

af fundi þingmannanefndar EES í Strassborg 15.-16. mars 2022.

Af hálfu Íslandsdeildar þingmannanefnda EFTA og EES sóttu fundinn Ingibjörg Isaksen, formaður, Þorgerður Katrín Gunnarsdóttir, varaformaður, Bjarkey Olsen Gunnarsdóttir, Diljá Mist Einarsdóttir, Gísli Rafn Ólafsson, auk Gunnþóru Elínar Erlingsdóttur, ritara.

Á fundinum var fulltrúum stofnana ESB og EFTA að venju boðið að hafa framsögu í umræðum um þróun og framkvæmd EES-samningsins. Frummælendur voru Rolf Einar Fife, fyrir hönd formennsku EFTA í sameiginlegu EES-nefndinni og EES-ráðinu, Marcus Mangan, fyrir hönd formennsku ESB í EES-ráðinu, Thomas McClenaghan, fyrir hönd formennsku ESB í sameiginlegu EES-nefndinni, og Arne Røksund, forseti Eftirlitsstofnunar EFTA. Í erindum þeirra og umræðunni sem á eftir fylgdi var fjallað um stöðu EES-samstarfsins í kjölfar erfiðra aðstæðna síðustu misseri, fyrst með COVID-19 faraldrinum og svo með innrás Rússlands í Úkraínu. Samstaða ESB og EFTA-ríkjanna innan EES væri mikilvægari en nokkru sinni fyrr og standa þyrfti vörð um sameiginleg gildi. Síðustu tvö ár hefðu sýnt fram á þörfina fyrir samræmdar aðgerðir sem oft gengju lengra en gildissvið EES-samningsins næði til. Mikilvægt væri að standa vörð um innri markaðinn og í því ljósi væri nauðsynlegt að tryggja hraða upptöku ESB-gerða í EES-samninginn.

Ingibjörg Isaksen vakti máls á fyrirhuguðum breytingum á núgildandi EES-löggjöf um viðskiptakerfi með losunarheimildir fyrir flug (ETS-kerfið) og þeirra verulegu áhrifa sem þær kæmu til með að hafa á íslenska hagsmuni yrðu þær teknar óbreyttar upp í EES-samninginn og í kjölfarið innleiddar í landsrétt. Ingibjörg lagði áherslu á að Ísland tæki að fullu þátt í markmiðum Parísarsamningsins um loftslagsmál og hefði sett sér metnaðarfull markmið um kolefnishlutleysi fyrir árið 2040. Vegna landfræðilegrar legu Íslands myndi löggjöfin að óbreyttu hafa umtalsvert meiri kostnaðaráhrif á flug til og frá Íslandi en í Evrópu almennt auk þess að raska samkeppnisstöðu tengiflugs yfir Norður-Atlantshafið. Þess bæri að geta að flugstarfsemi og tengdur rekstur næmi um 13–14% af landsframleiðslu Íslands. Þá yrði að líta til þess að íbúar hefðu ekki raunhæfa möguleika á samgöngum við umheiminn aðra en flug.

Bjarkey Olsen Gunnarsdóttir tók undir með Ingibjörgu og sagði að neikvæð áhrif breytinganna yrðu mestar á Ísland af öllum EES-ríkjunum. Þá sagði hún hættu á kolefnisleka ef farþegar myndu frekar kjósa að fljúga með flugfélögum þriðju ríkja. Mikilvægt væri að líta til þeirrar einstöku stöðu sem Ísland væri í og þeirra alvarlegu afleiðinga sem myndu hljóta af því að innleiða löggjöfina óbreytta. Hún sagðist sannfærð um að hægt væri að komast að ásættanlegri niðurstöðu í þessu máli.

Þorgerður Katrín Gunnarsdóttir sagðist taka undir með Ingibjörgu og Bjarkeyju. Nauðsynlegt væri að taka áhyggjur Íslands alvarlega. Þá minntist hún á mikilvægi hvala í baráttunni við loftslagsbreytingar. Árlegri kolefnisbindingu hvers hvals svipaði til bindingar þúsund trjáa og hver hvalur fangaði um 33 tonn af kolefni yfir ævina. Í ljósi þessa væri hún hlynnt banni við hvalveiðum Íslendinga. Evrópuþingmaðurinn Thomas McClenaghan sagði framkvæmdastjórnina vera meðvitaða um áhyggjur Íslands. Fjöldi funda hefði átt sér stað og verið væri að kanna hvernig hægt væri að finna ásættanlega lausn.

Næst var fjallað var um þróun stríðsins í Úkraínu. Fram kom að rúmt ár væri liðið frá innrásinni og að EES-ríkin stæðu staðföst að baki Úkraínu. Úkraína væri að berjast fyrir vestrænum gildum og mikilvægt væri að styðja Úkraínu eftir öllum mögulegum leiðum. Ingibjörg sagði að fyrir nokkrum árum hefði tilhugsunin um stríð í Evrópu verið óhugsandi. Hún ítrekaði mikilvægi þess að tryggja stuðning við Úkraínu eins lengi og þörf krefði. Rússland þyrfti að vera ábyrgt gjörða sinna. Í kjölfar stríðsins þyrfti að tryggja varanlegan frið í álfunni.

Næst var fjallað um stöðu orkumála innan Evrópu. Stríðið í Úkraínu varpaði ljósi á það hversu háð rússneskum orkugjöfum Evrópa hefði verið. Rætt var um þörfina á að hraða grænum orkuskiptum og tryggja orkuöryggi í Evrópu. Fram kom að orkuverð hefði farið hækkandi fyrir innrásina í Úkraínu, ekki síst í kjölfar COVID-19 faraldursins. Þegar stríðið brast á hefði orkuverð aftur á móti farið úr böndunum. Hátt orkuverð hefði áhrif á almenna borgara og hætta væri á að popúlískar stjórnmálahreyfingar nýttu sér vaxandi óánægju almennings sér til framdráttar. Ingibjörg Isaksen sagði Íslendinga búa yfir mikilli þekkingu í orkumálum sem þeir væru tilbúnir að miðla. Mikil gróska væri í nýsköpunarverkefnum á sviði orkumála, meðal annars í bindingu og förgun kolefnis.

Næst var fjallað um viðbrögð Evrópu við stuðningsaðgerðum við grænan iðnað í Bandaríkjunum (Inflation Reduction Act – IRA). Um væri að ræða yfirgripsmikinn og margbrotinn löggjafarpakka sem hefði það að markmiði að draga úr verðbólgu. Græn orkuskipti og stuðningur við grænan iðnað væri þó undirliggjandi meginmarkmið löggjafarinnar. Áhyggjur ESB sneru að gríðarlegu umfangi skattaívilnana sem ríki ESB gætu ekki keppt við. Þorgerður Katrín var framsögumaður í umræðunni. Hún sagði hvetjandi að Bandaríkin væru loksins að taka ákveðin skref í baráttunni við loftslagsbreytingar. Það veki aftur á móti áhyggjur að sjá frambærileg evrópsk fyrirtæki íhuga að flytja starfsemi sína til Bandaríkjanna. Mikilvægt væri að finna lausn sem tryggja myndi samkeppnishæfni Evrópu. Þá væri nauðsynlegt að þær lausnir sem ESB og Bandaríkin kæmu til með að semja um tækju jafnframt til EFTA-ríkjanna innan EES.

Sérstök umræða var um löggjöf sem hefur það að markmiði að tryggja virkni innri markaðarins þegar neyðarástand steðjar að (Single Market Emergency Mechanism – SMEM). Tilfni löggjafarinnar er sú krísa sem innri markaðurinn stóð frammi fyrir vegna hamlana sem heimsfaraldur kórónuveiru leiddi af sér. Í framsögu Evrópuþingmannsins Andreas Schwab kom fram að mikilvægt væri að löggjöfin tæki til EFTA-ríkjanna innan EES. Sérstaklega þyrfti að huga að smáríkjum (e. microstates) þar sem þau hefðu verið sett til hliðar í COVID-19 faraldrinum. Gísli Rafn Ólafsson var framsögumaður í umræðunni. Hann áréttaði að krísur fylgdu ekki landamærum. Alþjóðlegi mannúðargeirinn hefði mikla reynslu af krísustjórnun sem líta þyrfti til. Þar á meðal mætti líta annars vegar til ályktunar allsherjarþings Sameinuðu þjóðanna nr. 46/182, sem lýtur að því að styrkja samhæfingu þegar kemur að veitingu mannúðaraðstoðar í neyð, og hins vegar til almannavarnakerfis ESB (e. Civil Protection Mechanism). Þessi tvö kerfi hefðu sannað sig í reynd og mikilvægt væri að draga lærdóm af þeim við mótnun SMEM. Þá sagði hann EFTA-ríkin innan EES órjúfanlegan hluta af innri markaðnum og að löggjöfin ætti því eðli málsins samkvæmt einnig að taka til þeirra.

Að síðustu var fjallað um bann við vörum sem framleiddar eru með nauðungarvinnu. Fram kom að fyrir lægi tillaga að reglugerð ESB þar sem mælt væri fyrir um að vörur sem eru framleiddar með nauðungarvinnu, að hluta eða öllu leyti, yrðu bannaðar á innri markaðnum. Fram kom að um væri að ræða sérlega viðkvæman og víðfeðman málaflokk og talið væri að tæplega 27 milljónir manna væru í nauðungarvinnu á heimsvísu. Lykilatriði væri að auka ábyrgð fyrirtækja með áherslu á að bæta aðfangakeðjur. Bjarkey Olsen Gunnarsdóttir sagði mikilvægt að líta til þessara þátta í tengslum við fríverslunarsamninga ESB og EFTA-ríkjanna við þriðju ríki. Ganga þyrfti fram af gagnsæi og ábyrgð.